

ΗΜΕΡΙΔΑ ΓΙΑ ΤΑ 10ΧΡΟΝΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

(Συνδιοργανωτές: Αστυνομία Κύπρου, Τμήμα Νομικής ΠΚ, Πανεπιστημιούπολη, 20.11.13)

Εισήγηση Χ. Παπαχαράλαμπος

«Κοινοτική αστυνόμευση: Σύγχρονες Τάσεις»

Η κοινοτική αστυνόμευση (ΚΑ) είναι προϊόν της αγγλοσαξωνικής και ακριβέστερα της βορειοαμερικανικής παράδοσης του κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος. Πρόκειται για την πιο φιλόδοξη αμφισβήτηση του κρατικού μοντέλου πάνω στο οποίο στηρίχθηκε παραδοσιακά ο θεσμικός έλεγχος του εγκλήματος όπως μας το παρέδωσε η ευρωπαϊκή νεωτερικότητα.

Τα στοιχεία της ΚΑ είναι δύο: η διεταιρική σχέση ('partnership'), δηλαδή η συνεχής και δομική σχέση της αστυνομίας με την τοπική κοινότητα και τους φορείς της και η συνείδηση επίλυσης προβλημάτων ('problem solving'). Χαρακτηριστικό στην απόδοση των δύο αυτών στοιχείων είναι εδώ το βορειοαμερικανικό αρκτικόλεξο COP/POP ('Community Oriented Policing/ Problem Oriented Policing'). Και τα δύο αυτά αντιδιαστέλλονται προς τους άξονες του παραδοσιακού κρατοκεντρικού μοντέλου, δηλαδή προς την στεγανοποίηση από την κοινωνία της αστυνομίας ως απρόσωπο και ποιοτικά διακριτού φορέα και προς τον φορμαλισμό του ποινικού συστήματος, στο πλαίσιο του οποίου η αστυνομία δρα με δέσμια αρμοδιότητα χωρίς επινοητικότητα ή πρωτοβουλία ενόψει και της εγγυητικής αρχής στην ποινική δικονομία. Αντίθετα, η ΚΑ και ο «αστυνομικός της γειτονιάς» χαρακτηρίζονται από επινοητικότητα, ευελιξία και ελεύθερη ανάπτυξη προσωπικών δεξιοτήτων. Η επιτυχία στο έργο τους συνδέεται - και εύλογα- από τους ίδιους και με προσωπικά τους χαρίσματα, ώστε ο ζήλος του αστυνομικού αυξάνεται, όπως και η αυτοεκτίμησή του.

Πώς εκδηλώνεται η ΚΑ; Οι μορφές της είναι:

1) η προληπτικότητα στη δράση της ('pro-active attitude'). Δεν ενεργεί η αστυνομία αντιδραστικά στην παραβατικότητα, αλλά προ-δραστικά στο «πρόβλημα», του οποίου γίνεται κοινωνός μέσα από τους διαύλους επικοινωνίας της με την κοινότητα, λόγος για τον οποίο η αστυνομία αρχίζει να διεκπεραιώνει πλέον το ρόλο της διαχείρισης και του ελέγχου της αταξίας και της α-νομίας. Το κέντρο βάρους μετατίθεται από το έγκλημα στην κοινωνική απρέπεια ('incivilities'). Στο σημείο αυτό η κοινοτική αστυνόμευση συναντά το θεσμό της βρετανικής diversion που ανήκει όμως βέβαια στο πλαίσιο του παραδοσιακού θεσμικού κοινωνικού ελέγχου.

2) η κουλτούρα της εγγύτητας ('proximity'), ό,τι δηλαδή αποκαλείται 'police de proximité' στο γαλλόφωνο ή 'policia de barrio' στον ισπανόφωνο δικαϊκό χώρο. Μιλάμε εδώ για την εγγύτητα στο χώρο μέσω της αποκέντρωσης της αστυνομικής υπηρεσίας και την επανεστίασή της στο τοπικό επίπεδο (που ακριβώς καθιστά τον «αστυνομικό της γειτονιάς» σημειολογική

συμπύκνωση του όλου μοντέλου της ΚΑ), την εγγύτητα ως προς το χρόνο, καθώς η επίλυση προβλημάτων αποσκοπεί στο να μην χρονίζονται αυτά υποσκάπτοντας την εμπιστοσύνη της κοινότητας στην αποτελεσματικότητα του αστυνομικού έργου, τέλος, μιλάμε για την εγγύτητα σχέσεων αστυνομικού-μελών της κοινότητας, ώστε αυτά να αισθάνονται εμπιστοσύνη στο δικό τους «φύλακα» των αγαθών τους. Για το λόγο αυτό θεσμοί όπως η εποχούμενη περιπολία ή το σύστημα Compstat δεν είναι αφομοιώσιμα από την κοινοτική αστυνόμευση. Η εποχούμενη περιπολία υστερεί της πεζής περιπολίας τόσο συμβολικά όσο και ουσιαστικά αφού η αδιαμεσολάβητη από το όχημα ορατότητα του αστυνομικού οργάνου κατασιγάει την ανασφάλεια που προκαλείται από το φόβο του εγκλήματος ιδίως σε ευπαθείς γειτονιές. Το σύστημα Compstat, επινοημένο από τον Διοικητή της NYPD W. Bratton στα μέσα της δεκαετίας του '90 στη Ν. Υόρκη, αποτελεί ένα απρόσωπο και υπερτεχνοποιημένο σύστημα γεωγραφικής καταγραφής της εγκληματικότητας ('geocoding'), καθώς και στρατηγικού επιμερισμού δράσης και καταλογισμού ανάλογης ευθύνης όσων όφειλαν να την φέρουν εις πέρας ('Com&Con System'). Είναι συνεπώς, με βάση αυτά τα στοιχεία, κατ' αρχήν ασύμβατο με την κοινοτική αστυνόμευση, που πρέπει να παραμένει δια-προσωπική και δευτερευόντως «ψηφιακή», χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι θα επιστρέψουμε στην εποχή των φίλμ νουάρ με τους «χάρτες με τις πινέζες». Ίσα-ίσα πρέπει να συλλέγονται και να αναλύονται στον υπολογιστή όλα τα στοιχεία που θα χρησιμεύσουν για την οργάνωση πρόσφορης κατά την περίπτωση πρόληψης ['situational policing'], για τη διαμόρφωση περιβαλλοντικού σχεδιασμού ['environmental design'] ή για την υλοποίηση ειδών πρωτογενούς πρόληψης ώστε να προληφθεί ο σχηματισμός ομάδων σε κίνδυνο να εγκληματήσουν. Άλλωστε ο βασικός θεωρητικός μέντορας της ΚΑ, ο Herman Goldstein ήταν ο δημιουργός του αρκτικόλεξου SARA (Scanning-Analysis-Response-Assessment), που τονίζει ακριβώς τη σημασία της συλλογής και της επεξεργασίας δεδομένων. Επί πλέον, τέλος, το σύστημα της Compstat συνδέθηκε τουλάχιστον επί δημαρχίας Giuliani με την περίφημη «μηδενική ανοχή», που είναι ξένο σώμα στην ΚΑ.

3) Σταθερή στο χρόνο επικοινωνιακή παρουσία στη ζωή της κοινότητας. Ο αστυνομικός συμβουλευέται και συμβουλεύει, συντρέχει τους πολίτες στα προβλήματά τους, όχι υποχρεωτικά ποινικής φύσης, συμμετέχει σε εκδηλώσεις κοινοτικών φορέων και εισηγείται στην υπηρεσία του προτάσεις για θεματικές όπως τα κύματα διαρρήξεων, η σχολική βία, η μικροδιακίνηση και χρήση ουσιών, ο χουλιγκανισμός κλπ. Έτσι π.χ. αστυνομικοί σταθμοί κοινοτικού τύπου στη συνοικία και συμβουλευτικοί σταθμοί κοντά στους αστυνομικούς σταθμούς αποτελούν βασικά στοιχεία της «αστυνομίας της γειτονιάς» στο Μόντρεαλ που ξεκίνησε ως θεσμός εκεί το 1997.

4) Μαθητεία και εκπαίδευση που αποσκοπούν τόσο στη νομική και επιχειρησιακή κατάρτιση του αστυνομικού, όσο και στην ικανότητά του να συμμετέχει στην κοινοτική διαβούλευση. Θα ήταν συνεπώς σημαντική η συμπλήρωση των μαθημάτων στην Σχολή και με γερές δόσεις εκμάθησης ή περαιτέρω εκμάθησης εγκληματολογίας, ψυχολογίας, εφαρμοσμένης ηθικής, κοινωνικής θεωρίας, αλλά και επικοινωνιακών δεξιοτήτων. Αυτό θα αλλάξει και την παραδοσιακή κουλτούρα του αστυνομικού από θεσμικό όργανο σε κοινωνικό "partner".

Ωστόσο, ΚΑ και «αστυνομικός της γειτονιάς» αντιμετωπίζουν σήμερα μια σειρά κρίσιμων ζητημάτων καθώς αναπτύσσονται σχετικά νέες τάσεις ή νέα πεδία ευθύνης.

1. Όσο δυναμώνει στη σχέση διεταιρικότητας ο πόλος **κοινότητα** το μοντέλο περιπίπτει στον κίνδυνο να απορροφηθεί από αυτήν ο πόλος «αστυνομικός της γειτονιάς». Ο κίνδυνος αυτός έχει δύο ονόματα. Το ένα είναι η *ιδιωτική παροχή υπηρεσιών ασφάλειας*. Εδώ οι πολίτες μόνοι ή σε συνεργασία με την αστυνομία αγοράζουν τεχνικά συστήματα ασφάλειας (συναγερμούς ή κλειστά κυκλώματα επιτήρησης στις γειτονιές) ή περιπολίες από μέλη εταιρειών ‘security’, κυρίως εποχούμενες. Το άλλο όνομα είναι η αδιαμεσολάβητη και αμιγής *κοινοτική επαγρύπνηση* (‘vigilantism’). Εδώ οι πολίτες σχηματίζουν οι ίδιοι περιπόλους, αναβιώνοντας εποχές, όπου ο κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος ήταν ακόμη θεσμικά ανεξέλικτος. Αυτή η μονομέρεια προκαλεί με την ανισορροπία της σαφή προβλήματα κοινωνικής δικαιοσύνης και δικαιωμάτων. Από τη μια πλευρά έχουμε τις συνοικίες «ιδιωτικά φρούρια» χωρίς την παρουσία της δημόσιας δύναμης και από την άλλη γκέτο εγκλήματος με μια αστυνομία σε περικύκλωση και ρέπουσα όχι μόνο στην επιστροφή στο παραδοσιακό μοντέλο αστυνόμευσης αλλά και στην κατάχρηση εξουσίας λόγω της υπηρεσιακής-λειτουργικής της ανεπάρκειας και της προσωπικής επαγγελματικής απελπισίας των αστυνομικών οργάνων (κυρίως έχουμε εδώ υπόψη τα παραδείγματα της αστυνόμευσης στις μητροπόλεις της Λ. Αμερικής, ιδίως στη Βραζιλία ή των μεγαλουπόλεων της Ν. Αφρικής).

2. Όσο δυναμώνει στη σχέση διεταιρικότητας ο ρόλος του «**αστυνομικού της γειτονιάς**», μπορεί να προκύψουν δύο άλλες αλλοιώσεις. Αφ’ ενός μπορεί να μετατραπεί ο αστυνομικός σε *ευέλκτο μακρύ χέρι του θεσμικού ελέγχου*, ό,τι θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε «σεριφοποίηση» του «αστυνομικού της γειτονιάς». Εδώ, η κοινότητα αντί να διαλέγεται με την αστυνομία αστυνομικοποιείται η ίδια. Αφ’ ετέρου, είναι δυνατό να υποχωρήσει το αστυνομικό έργο σε ένα *τεχνητό ρόλο ΚΑ* για τη διαχείριση ζητημάτων δευτερογενούς πρόληψης, δηλαδή αυτής που αφορά τη συμπεριφορά πληθυσμιακών ομάδων φερόμενων ως επικίνδυνων. Καθώς εδώ αντί για το διάλογο η αστυνομία θα ενεργεί βάσει στερεοτύπων ανασφάλειας που είναι ενεργά στην κοινότητα και σε συμμόρφωση με αυτά, το αποτέλεσμα θα είναι λίγο-πολύ και πάλι παραδοσιακά και έντονα κατασταλτικό (χαρακτηριστική περίπτωση η μεταχείριση με επιχειρήσεις «σκούπα» αλλοδαπών, κυρίως αντικανονικών μεταναστών ή Ρομά στη Γαλλία ή στην Κεντρική Ευρώπη, αλλά και στην Ελλάδα).

3. Όσο η διεταιρικότητα διατηρείται στο πλαίσιο ενός όχι ισχυρού αλλά **ισχνού κοινοτιστικού πλαισίου** για να αποφεύγονται οι ανισορροπίες, η ΚΑ διατρέχει ένα άλλο κίνδυνο, την εξασθένησή της σε μια καθαρά *ανταλλακτική σχέση* κατανάλωσης υπηρεσιών από χρήστες (‘consumer model’) που θα υπεισέρχεται πλέον κυρίαρχα στη θέση της συνέργειας κοινότητας και αστυνομίας την οποία πρεσβεύει η ΚΑ. Ό,τι χάνεται σε επίπεδο κοινοτιστικής συνοχής στον έλεγχο, κερδίζεται σε συμβατική ισχύ. Προς αυτή την κατεύθυνση οδεύει η ΚΑ με τη χρήση από τη δεκαετία του ’90 στην Ευρώπη των περίφημων «συμβάσεων ασφάλειας» μεταξύ κοινοτικών φορέων και της κεντρικής διοίκησης που τους εκχωρεί τα μέσα και τους πόρους υλοποίησης της σύμβασης (όπως π.χ. στο Βέλγιο χρηματοδοτήθηκαν οι δήμοι να καθιερώσουν σε πνεύμα

διεταιρικότητας συνεργασίες με τη αστυνομία για σκοπούς τοπικής πολιτικής ασφάλειας από το έγκλημα). Εδώ γίνεται πλέον λόγος εύστοχα για «ολοκληρωμένες πολιτικές ασφάλειας» που σταδιακά απομακρύνονται από την αμεσότητα της κοινοτικής ζωής και προσλαμβάνουν χαρακτήρα τεχνο-πρόληψης ('techno-prevention') με έντονα *διαχειριστικά και τεχνοκρατικά* χαρακτηριστικά (όπως π.χ. το βρετανικό παράδειγμα του τέλους της δεκαετίας του '90 της πολιτικής 'community safety' που στηρίχθηκε στο ιδιωτικοοικονομικό μοντέλο του 'New Public Management'). Και εδώ η αστυνομικοποίηση της κοινότητας ενεδρεύει. Στη Βρετανία το πιλοτικό πρόγραμμα του 2001 στο Wiltshire προέβλεψε αστυνομικά καθήκοντα σε πολίτες συνεργάτες της αστυνομίας σε υποθέσεις μικρομεσαίας εγκληματικότητας (λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων, ανάκριση υπόπτων κλπ.).

4. Δεν μπορεί να υπάρξει διεταιρικότητα, παρά τα ενάντια λεγόμενα από ορισμένους, σε μορφές **μακρο- ή mega-εγκληματικότητας**. Η ΚΑ αφορά τη μικρή και τη μεσαία εγκληματικότητα. ΚΑ του οργανωμένου εγκλήματος δεν νοείται πέραν ίσως των απώτατων προσταδίων ή συνεπειών του (π.χ. ενόχληση της συνοικίας που απευθύνεται στην αστυνομία για την αύξηση φαινομένων πορνείας ανηλίκων στους δρόμους της ή αυξημένης διακίνησης ή χρήσης ναρκωτικών, οπότε βέβαια η ενεργοποίηση της κοινότητας και η συνέργεια με την αστυνομία επιβάλλεται απολύτως). Δεν νοείται παντάπασιν ΚΑ σε περιπτώσεις ημεδαπής ή πολύ περισσότερο διεθνούς τρομοκρατίας. Δεν μπορεί τέλος να γίνει φυσικά λόγος καθόλου για ΚΑ σε περιπτώσεις διεθνών εγκλημάτων. Πρόκειται για καταστάσεις που ξεπερνούν το βεληνεκές της συνοικίας.

5. Μεγάλο ζήτημα αποτελεί η δυνατότητα επέκτασης της ΚΑ σε περιπτώσεις **θυματοποίησης ευπαθών κατηγοριών** του τοπικού πληθυσμού, ανάλογα με την ηλικία, το εισόδημα, το φύλο ή την εθνοτική καταγωγή. Όπως δείχνει το παράδειγμα της Αυστραλίας, μιας κοινωνίας κατ' εξοχήν πολυφυλετικής και φερόμενης ως ευαίσθητης σε θέματα δικαιωμάτων, ο πειραματισμός εδώ μπορεί να αποβεί γόνιμος.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Victor E. Kappeler/ Larry K. Gaines, Community Policing. A Contemporary Perspective, 6th ed., Anderson publishing, Waltham, MA, USA, 2011/12

Αντώνης Μαγγανάς, Η αστυνομία της συνοικίας στο Μόντρεαλ, *ΠοινΔικ 1998*, σελ. 812.

André Normandeau, Η κοινοτική αστυνομία στη Βόρεια Αμερική: Το μοντέλο της αστυνομίας της γειτονιάς στο Μόντρεαλ (Κεμπέκ-Καναδάς) (μτφρ. Χρ. Ζαραφωνίτου), *ΠοινΔικ 2006*, σελ. 316-26

Ευστράτιος Παπαθανασόπουλος, Ο αστυνομικός της γειτονιάς: Η σύγχρονη πρόκληση της Αστυνομίας για μία νέου τύπου συμβολή στη χάραξη τοπικής αντεγκληματικής πολιτικής, *ΠοινΔικ 2005*, σελ. 1316-22

Θεόδωρος Παπαθεοδώρου, *Δημόσια Ασφάλεια & Αντεγκληματική Πολιτική. Συγκριτική Προσέγγιση*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005

Judy Putt (Ed.), *Community Policing in Australia*, Australian Government, Australian Institute of Criminology Reports. Research and Public Policy Series 111, Canberra 2010, ιδίως τις συμβολές των *Isabelle Bartkowiak-Théron and Anna Corbo Crehan; Jacqueline Joudo Larsen; Matthew Wilis; Kim-Kwang Raymond Choo; Anthony Morgan* (:http://aic.gov.au/documents/0/4/F/%7B04F19D1A-19B1-4C6F-9EC0-A38F1B3DDF38%7Drpp111_002.pdf#page=20)